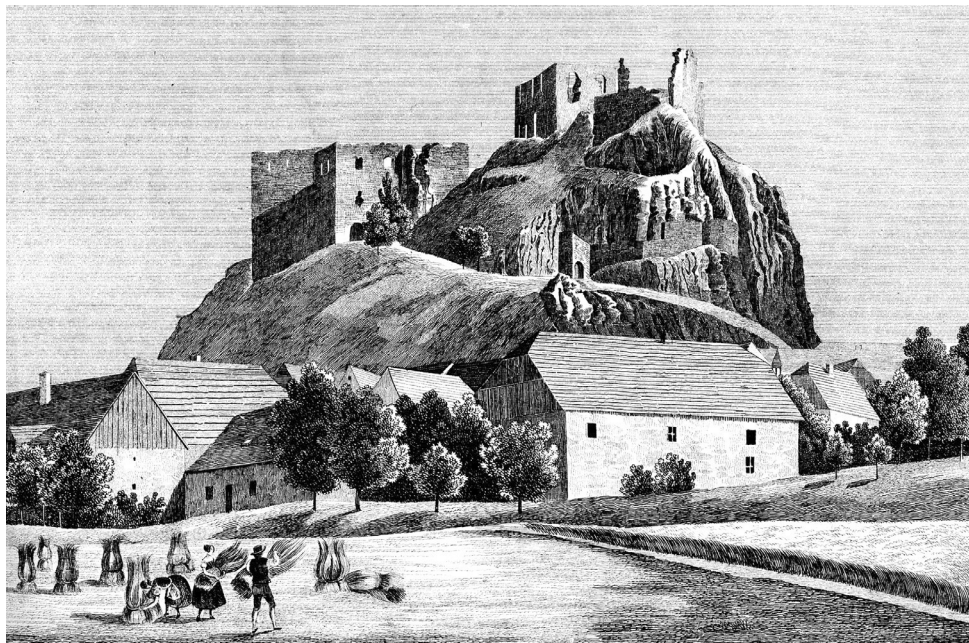

Andělská Hora

Neví se, kdy a kdo postavil hrad na čedičovém kuželovitém kopci nedaleko Karlových Varů při dnešní silnici na Prahu. První zmínka o něm z roku 1402 napovídá, že tento tehdy ještě dřevěný hrad patřil k bečovskému panství. O něco později, za husitských válek v roce 1430, jej obsadil Jakoubek z Vřesovic, který měnil vojenský kabát podle válečné situace a také si přilepšoval loupeživými výpady. Po něm se tu celá tři staletí hradní páni měnili velmi často. Byli mezi nimi Šlikové, kteří strategicky důležitý hrad zpevnili a pobyt v něm učinili pohodlnější, dále Černínové i čeští panovníci.

Významně se do historie hradu zapsali páni z německého Plavna. Jindřich III. nejen založil městečko Andělskou Horu, ale na konci 15. století hrad rozšířil a jeho opevnění zesílil. Zato synovi odkázal značné dluhy. Ten přesto dokázal přistavět dvoupatrový renesanční palác, ovšem na své syny pak převedl dluhů ještě více. Pak Andělskou Horu čekal jen úpadek, který žádný z hradních pánů už nezastavil.

Hrad jako sídlo skončil po požáru v roce 1718, ale jako zřícenina nepřestal být půvabnou dominantou kraje, takže si zasloužil na konci 19. století péči hraběte Jaromíra Černína. Ten dal zbytky hradu zajistit a upravit tak, že byly znovu zpřístupněny.

URSINUS

Není to jen pověst o Andělském hradě. Je to zároveň příběh lidského srdce, které tak často bývá nespokojené, nestálé, tvrdé i zrádné.

V zemi za mořem žil Tristan, potomek slavného krále Artuše. Když se mu narodila dcera Alvina, vyšel si do lesů nalovit zvěř na křestní hostinu.

Jak se tak lesem plíží, zaslechne pojednou v dáli dětský pláč. Pustil se tím směrem – a tu vidí, jak veliký medvěd drží v prackách malého hocha a pohrává si s ním jako s vlastním mládětem. Nemeškal, napřáhl kopí a proklál zvíře dobře mířenou ranou. Přiběhl k dítěti a s úžasem zpozoroval, že opodál leží rozsápaná mrtvola ženy. Byla to matka, která byla přepadena medvědem a obětovala život, aby zachránila své dítě.

Tristan se ujal sirotka, přijal ho za vlastního a jeho manželka věnovala mu péči jako vlastnímu dítěti.

Když dospěl hoch, jehož pro zachránění z drápů medvěda (latinsky ursus) nazvali Ursinus, zatoužil po hodnosti královské. Aby toho dosáhl, obloučil srdce královy dcery Alviny, jež zatím vyrostla v krásnou pannu.

Protože král nedal svolení k nerovnému sňatku, rozhodl se Ursinus, že královskou dceru unese.

Těžký boj bojovalo Alvinino srdce. Láska k otci držela ji pevným poutem k domovu, hrozba milencova, že se před jejíma očima probodne dýkou, nebude-li mu po vůli, donutila ji, že se s ním vydala v dálnou cizinu.

Přeplavili se přes moře, šplíli přes hory doly dále a dále k východu, aby je královi poslové nedostihli. Tak se dostali až do údolí řeky Ohře, a když vystoupili spolu na horu, z jejíhož temene naskýtal se širošířý rozhled, rozhodli se, že tu zůstanou. Ursinus vystavěl tu pevný hrad, z hradu dal pak tajnou chodbu kopat až k úpatí hory, aby tudy mohl prchnout, kdyby král Tristan přilehl k hradu. A že mu byla krásná Alvina trpělivou společnicí, nazval jej Andělským hradem.

Však neznel tu příliš dlouho tlukot mladých srdcí v ladném souzvuku, ačkoliv se ozýval již hradem dětský pláč i smích. Sotvaže přešlo několik roků, odcizili se manželé sobě docela. Ursinus myslel na to, jak usilováním o královskou dceru připravil se o tolik různých radovánek, o veselé šarvátky, turnaje a pitky, Alvina zas vzpomínala na domov, na otce, proti němuž se provinila, na život v nádheře a v královském bohatství, který je navždy ztracen. Když pak časem i hrubá slova sklouzla z mužových rtů, tu jeho choť, pobledlá žalem, hledala útěchy v tom, že nešťastným lidem, kteří přišli na hrad prosit, jak jenom mohla, pomáhala. I chovali ji lidé v úctě a v lásce a nazývali ji andělem.

Neméně soužil se pro ztrátu dcery Tristan, otec Alvinin. Vyslal posly po širém okrsku země, aby vyhledali ztracenou, avšak po dvacet let marně pátral po jejím sídle. Tu v zoufalosti povolal k sobě mudrce, aby z hvězd vyčetli osud jeho dcery.

Přišel věštec Arab. Zapálil hromádku kouzelných bylin, v kouři jejich podivné kejkle provozoval a pak pravici svou věštecky k východní straně vztáhl.

„Vidím daleko za mořem zemi, podobnou růži. Od jejích hranic sklánějí se hory, čím blíže středu stále menší a nižší jako plátky růže. Tam, kde na jejím pokraji ze země tryská vřelá voda, nad krajem mocná hora se zvedá, na temeni jejím hradby hradu čnějí. Tam dlí, truchlíc pro vlast svou a pro otce svého, ztracená tvá dcera!“

Král vypravil se ihned na cestu s četným průvodem vojska, přeplavil se přes moře na korábech na břehy protější země a táhl odtud stále k východu, až přišel do země podobné růži, do neznámé mu Země české. Našel horký pramen, uzřel horu s hradem na temeni. Poručil svému vojsku, aby se skrylo v údolí řeky, sám pak oblékl se v šat chudého poutníka a zamířil k hradu. Lid, mezi nějž nepoznán se vtrousil, prozradil mu, že tam žije paní andělsky laskavá a milosrdná, kterou sem poslal Bůh z daleké, zámořské země.

S tlukoucím srdcem stanul král před hradní branou.

„Kdo jsi a čeho sobě žádáš?“ zeptala se ho paní hradu nepoznavši, že tu stojí otec v přestrojení.

„Jsem poutník ze zámořské země,“ řekl král rozechvělým, sklíčeným hlasem.

Tu přiblížil se k bráně Ursinus. Zaslechl starcova slova, i ulekl se velice, není-li to snad zvěd krále Tristana. Poručil Alvině, aby dala zavřít bránu a starce odehnala od hradu. Nerada, s těžkým srdcem tak učinila, protože se bála mužova hněvu.

Nešťastný otec vracel se ke svému táboru a srdce měl zkrušeno žalem. Štván smutnými myšlenkami šel tak dlouho, až cestou únavou padl. Našli ho lidé, a když se jim svěřil, co ho zarmoutilo, ujistili ho, že ho paní hradu odbyla na rozkaz svého muže, jehož rozmary velice trpí.

Zaradoval se otec, že dceřino srdce lety nezatvrdlo, i rozhodl se, že se hradu zmocní útokem a svoji dceru odvede si domů.

Když se Ursinus dozvěděl o příchodu krále Tristana a o jeho vojsku, tábořícím v lesích u říčky Teplé, tušil, co se proti němu chystá. Rozhodl se, že tajnou chodbou uprchne z hradu, avšak dříve ještě že vykoná svou pomstu – otráví Alvinu, aby ji otec živou neodvezl.

Vyjasnil čelo a v úsměv přioděl líce, jindy jen posupně zamračené, i laskavá slova našel k Alvině, jako by litoval všech svých zlých činů a chtěl jí nahradit všechno utrpení. Alvina šťastna, že našla opět mužovu lásku, ochotna byla vypít s ním na usmíření číši vína. Netušila, že pod pláštíkem laskavosti skrývá se had úkladů o její život, že Ursinus do její číše nasypal tajně jed.

Vtom ozval se na hradbách křik a hradem zahlolil jásot polnice. Ursinus uchoopil číši, vypil ji rázem, pobídl ženu, aby i ona tak učinila, když i lid nyní z radosti nad jejich smířením jásá. Napila se a Ursinus, déle nemeškaje, vyřítit se ze síně a spěchal k tajnému východu z hradu.

Však tu již Tristanovo vojsko vniklo do komnaty a Tristan sám vkročil do síně, kde překvapením strnulá stála jeho dcera.

Rozpřáhl proti ní náruč.

„Jdu si pro tebe, Alvino, vysvobodil jsem tě z moci krutého, nevďečného muže,“ řekl očekávaje, že se mu dcera vrhne na šíji.

Alvina smutně zavrtěla hlavou.

„Miluji tě, otče, avšak odejít s tebou nemohu, neboť právě před chvílí jsem se s mužem opět usmířila a znovu k němu pocítila lásku.“

Sotvaže dořekla, přispěchali královi dvořané se zprávou, že našli Ursina mrtvého ve sklepení, z něhož vede vchod do tajné chodby z hradu.

Nedošel, neunikl ruce spravedlnosti. Dříve nežli dostihl chodby, sklán byl k zemi jedem, který chystal své trpící ženě – a jež ve spěchu vypil místo ní.

Přesvědčila se Alvina o mužově zradě a pohřbila květ lásky, klamem v srdci zkvetlý. Ráda pak odešla s otcem a svými dětmi do daleké, zámořské vlasti. Hrad, jenž přinesl jí tolik utrpení, zůstal opuštěn a ponechán na pospas zhoubným, ničivým živlům.

Bezděz

Nejvýznamnější hrad i stavební památka v podstatě zachovaná v původní podobě, a to i přes poničení a vypálení Švédy ve třicetileté válce a přes pozdější snahy jej upravovat.

Důležitost hradu jako bezpečné a spolehlivé pevnosti byla v nejvyšší míře za Přemysla Otakara II., jeho zakladatele. Pro Otakarova syna, nezletilého Václava, se v roce 1279 hrad stal vězením, sice s plným pohodlím, jaké takový hrad mohl poskytnout, ale bez možnosti z něho odejít. Věznitelem byl správce království po smrti Přemysla Otakara II., markrabě Ota Braniborský. Václavův nucený pobyt na Bezdězu byl staletími a podáním lidu změněn v pověsti o velkém utrpení, které zvětšil Svatopluk Čech ve verších.

Pevný hrad Bezděz se po třicetileté válce změnil na klášter pro benediktiny z Montserratu, kteří tu umístili i kopii Madony Montserratské, a tak se Bezděz stal poutním místem. Až do roku 1785, kdy Josef II. zdejší klášter zrušil a poutě zakázal. Bezděz osiřel a pomaloučku byl rozebírán na stavby domků v okolních vsích. Pevný hrad Bezděz se brzy změnil na zříceninu.

Avšak duch hradu, genius loci, tu zůstal a oživil v první třetině 19. století, jak o tom svědčí i Máchovy návštěvy Bezdězu a jeho náladové verše. Dalším svědectvím je Smetanova opera Tajemství, pro niž libreto napsala Eliška Krásnohorská podle pověsti o pokladu na Bezdězu. Romantika bezdězské zříceniny přitáhla k sobě i český lid, který se po polovině 19. století na českých kopcích scházel k manifestacím pro české státní právo, upírané národu rakouskou císařskou vládou.

V roce 1933 Bezděz převzal Klub českých turistů, a tím začala jeho údržba. O jeho důkladné rekonstrukci se rozhodlo v roce 1949, a ta pokračuje dosud. Hrad, v roce 1979 prohlášený za národní kulturní památku, byl postupně zpřístupňován a dnes je k prohlídce připravena i hradní kaple a královský palác.

ČERTI NA BEZDĚZU

V okolí Bezdězu zalíbilo se čertům, kteří tu po léta prováděli své rejdy. Zbyly tu po nich Čertův vrch, Čertova zeď a Čertova věž.

Jednou nabídl čert Matce Boží sázku, kdo z nich vystaví vyšší horu do kuropění. Matka Boží sázku přijala a pustila se ihned do díla. Kopala zem a nosila ji v košíku na hromadu, zatím co čert kameny válel a pevné základy k své hoře stavěl. Pak rozběhl se na pole, kde sedlák s koňmi oral, vzal mu potah a svázel vozem ke své hoře zem a hlínu. Bral ji, kde se dalo. Ve chvílích, kdy se Matka Boží nedívala, kradl jí hlínu z její hory.

Pracovali tak horlivě, že se ani nenadáli – a v nedaleké vsi kohout ranní píseň zazpíval. Ustali v práci a změřili své hory. A hle, hora Panny Marie – Bezděz – byla mnohem vyšší. Zajasala Matka Boží, čert pak s hanbou prchl do pekla.

Za to mstí se čert, jak jen může, lidem, kteří mu na jeho horu vystoupí. Přijde-li tam kdo v čas vánoční, když slouží kněz v kostele „jitřní“, otevře se pod ním země a pohrbí ho navždy ve svém lůně.

Od Bezdězu k Ještědu táhne se dlouhá čedičová zeď, nazvaná Čertova. Její vznik je dodnes záhadou. Převládá mínění, že je to útvar sopečného původu. Její vznik vykládá pověst takto:

Před lety usídlili se v místě, kde stojí dnes Bezděz, tři čerti. Jednou k nim přijel jezdec na bílém koni a otázal se jich:

„Který z vás tří je nejrychlejší? Rád bych s ním uzavřel sázku.“

„Já jsem nejrychlejší,“ řekl první čert. „Vystřel šíp a já jej v běhu chytím.“

„To mi nestačí,“ odpověděl jezdec.

I přihlásil se druhý čert: „Jeď a já postačím dláždit kamením všechny stopy, jež tvůj kůň zanechá v zemi.“

Ani tím se jezdec nespokojil. Tu se přihlásil čert třetí:

„Jsem rychlý jako tvoje myšlenka. Na co si pomyslíš, všechno ti postačím udělat.“

„Přijímám sázku,“ řekl jezdec. „Chci mít postavenu zeď, která bude obíhat toto místo ve velikém kruhu. Běž a stav, kudy chci, aby vedla! Nedohoním-li tě, dřív než kohout zazpívá, vyhraješ.“

Pomyslel si jezdec, kterými osadami má zeď vést, a čert v tu chvíli měl zeď hotovu... I jede jezdec, co jen jeho koni síly stačí, jako víchr se žene úvalem i strání a čert stále před ním běží, ze záhradní kameny bere a v dlouhou zeď je skládá. Až teprve, když se blížili k místu, odkud začali závodit, dohnal jezdec znaveného čerta. Však tu již první přisvit jitra padl na vrcholky hor – a vzápětí ozvalo se ve vsi kokrhání.

Čert odhodil zástěru, v níž měl kamení, z kamení navršila se hora. Sázku prohrál, jeho dílo tu však zůstalo.

Aby páni hradu ochránili Bezděz od rohaté chasy, postavili v hradě kapli svatého Michala, archanděla, který proslul statečností v boji s ďábly.

Čerti usídlili se ve věži u třetí hradní brány a tropili vždy hluk, kdykoliv kněz v hradní kapli míval bohoslužby. Strach, jež lidem naháněli, působil jim potěšení, a proto se přetvořovali rádi v přerozmanitá zvířata, zjevovali se na cimbuří věže a hradní posádku děsili. Někdy objevili se v podobě černých kohoutů, jindy brali na sebe kozlí podobu – a nikdo nemohl je odtud vypudit.

Odešli sami, když přestal lid věřit v klamně přeludy a posvítit si na vše, co bylo tajuplné, osvěceným rozumem.

KOUZELNÝ POHÁR

Za křížáckých válek, kdy tisícové rytířů vypravili se proti Saracénům, aby z jejich moci vysvobodili Svatou zemi, žila na Bezdězi zbožná paní jménem Brunhilda. Její muž připojil se ke křížové výpravě a ona zůstala tu sama a spravovala moudře hrad i všechny statky. Starala se mateřsky o poddané, připravovala z bylin léky, léčila nemocné a těšila zarmoucené, takže ji lid počal uctívat jako světici.

Jednoho dne večer, když ulehla ke spánku a v myslí ještě zalétla k svému muži, bojujícímu udatně proti Saracénům, objevil se před ní malý bradatý trpaslík. Pohlédl na ni smutnými očima, poprosil ji, aby vzala své léky a následovala ho do podzemní říše, že je tam její pomoci svrchovaně třeba.

Zavedl ji do podzemní chodby a odtud do paláce trpasličího krále, kde na zlatém loži ležela nemocna králova dcera. Byla neobyčejně krásná, její líce však byly smrtelně bledé a pod pomněnkovými očima tměly se veliké, zlověstné kruhy...

Brunhilda podržela v dlani její něžnou, povadlou ruku, pronesla k ní laskavá slova útěchy a dala jí z křišťálového pohárku, který trpaslíci přinesli, napít svého léku.

A kupodivu, nemocná jako zázrakem pookřála, líce se jí zarděly a zpod stínu dlouhých řas usmály se opět její modré oči. I nastal jásot v podzemní říši a král trpaslíků z vděčnosti daroval paní Brunhildě křišťálový pohár, v němž dcerka jeho našla uzdravení.

„Dokud se bude tento pohár držet tebe i tvých dědiců,“ řekl král, „dotud bude vás provázet štěstí. Proto pozor dejte, abyste jej nikdy nezničili!“

Jak král trpaslíků předpověděl, tak se i stalo. Štěstí provázelo paní Brunhildu i její potomstvo po dlouhou řadu let. Až teprve, když se stal pánem hradu vitorazský rytíř Hadumar z Chueringu, ukončena byla šťastná léta hradu Bezděz.

Hadumar pozval si na hrad rytíře ze širokého okolí a uspořádal pro ně hlučnou masopustní slavnost. Rozjařili se hosté, rozjařil se i Hadumar a v opilosti rozbil kouzelný pohár, dědictví po paní Brunhildě. Jeho střepy dal vyházet oknem a vysmál se staré báji, která před jeho rozbitím varovala.

Již příštího dne ukázala se pravdivost této předpovědi. Mezi rytíři, které hostil, přítomen byl zrádný, lstivý Illburk. Ten, zneuživ pohostinství, unesl Hadumarovi jeho jedinou dceru. I pustil se za ním rytíř se svou družinou, hoře pomstyctivým hněvem, avšak dříve nežli dostihl únosce, spadl z koně a pádem srazil vaz.

Zanedlouho nato pocítil sám Bezděz osudné následky nerozvážnosti rytíře z Chueringu. Na hradě vypukl zhoubný požár a zničil Bezděz do základů.

VĚZEŇ NA BEZDĚZU

Zle bylo v Čechách po smrti „železného a zlatého“ krále Přemysla Otakara II. Ota Braniborský, poručník jeho synka Václava, vydrancoval se svými loupeživými žoldnéři Čechy tak, že je přivedl na pokraj záhuby a zkázy. Ještě po letech vzpomínal český lid smutnými písněmi na neblahou vládu Braniborů, na léta utrpení, hladu a moru.

A neméně trpěl krutostí a hrabivostí svého poručníka mladistvý králevic Václav.

– Léta Páně 1279 – zaznamenává kronikář – markrabě braniborský, zlý správce Země české, tu noc před svatého Pavla na víru obrácením kázal povolat před sebe Kunhutu, vdovu po Přemyslu Otakarovi II., a syna jejího Václava, dědice českého. Kázal je posadit na vůz a na hrad Bezděz tajně zavézt. –

Vezli je tam v chatrném oděvu za krutého mrazu a ne lépe zacházeli s nimi na Bezdězu, obsazeném Braniborci. Zvláště velmi se tu v zajetí stýskalo mladému Václavovi. Často stával u okna v zadumání a pohlížel do dálky, pocituje kruté svoji osiřelost a ztrátu své svobody.

Kdo by neznal báseň Svatopluka Čecha, která tak jímavě líčí stesk malého vězně:

*„Žas v okně zadumán? Žas toužíš v dáli?
Kde myšlenky tvé toulají se, kde?
Nech přeludů, jež v oblacích tě šálí,
a bež, co péče má ti skýtá zde...“*

Tak oslovuje Václava jeho strážce Herman, přinášeje mu klíčku s lapeným ptákem. Domníval se, že tím zarmouceného hochu potěší. Avšak Václav měl soucit s ptáčetem, jež stihl podobný osud jako jeho sama, otevřel klíčku a pustil ptáče na svobodu. Prázdnou klec pak vrátil Hermanovi:

*„Syn Otakarův dar ti vrací s díkem:
onť můž' být vězněm – nikdy žalářníkem!“*

Ještě smutněji bylo Václavovi, když jeho matka Kunhuta prchla z Bezdězu do Opavy, odkud chtěla vést odboj proti samozvanému, hrabivému správci země.

Ota Braniborský se obával, aby nebyl Václav násilím z jeho moci vyproštěn, a proto odvezl ho z Bezdězu do Saska, kde ho dále mořil, nestaraje se nijak o vzdělání budoucího krále.

Páni čeští, chtějící ho vysvobodit z krutého vězení, odevzdali Otovi Braniborskému patnáct tisíc hřiven stříbra – a když bezectný poručník žádal nové výkupné, zaplatili nových dvacet tisíc.

Pak teprve jim byl malý Václav vydán a všim lidem českým, vzhlížejícím k němu jako k vykupiteli, slavnostně v Praze uvítán.

Václav nezklamal naděje, jež v něho národ skládal. Dohonil brzy, co mu chybělo ve vzdělání, a že byl hospodárný, rozvažný a moudrý, stal se nejmocnějším ze všech Přemyslovců. Žel jen, že ho stíny vězení nadále životem provázely. Byl nervově chorý, bázlivý a plachý, těla slabého a zdraví nepevného, takže k lítosti národa předčasně zemřel, když se dožil pouhých třiceti pěti let.

